

Yttrande över Regionplan för Skåne 2045

Sammanfattande ställningstagande

Vi välkomnar att Regionplan för Skåne 2045 ger landsbygderna en tydligare plats i den regionala strukturen. Planen synliggör landsbygdernas betydelse för bland annat livsmedelsproduktion, vattenförsörjning, näringsliv, natur- och kulturmiljöer, besöksnäring, service, robusthet och beredskap. Indelningen i serviceorter och kollektivtrafiknoder på landsbygden ger också ett bättre stöd för att beakta olika geografiers förutsättningar i den regionala och kommunala planeringen.

Samtidigt behöver planen utvecklas i fråga om genomförande. Det framgår relativt väl vad som behöver uppnås, men inte lika tydligt hur lokal kunskap och utvecklingskraft ska tas till vara, vilka aktörer som ska medverka eller hur de regionala ambitionerna ska omsättas i olika delar av Skåne.

Vi anser därför att genomförandedelen bör kompletteras med:

- ett tydligare lokalt och platsbaserat genomförandeperspektiv,
- en uttalad roll för civilsamhället, näringslivet och lokala partnerskap,
- ett samlat ansvar inom Region Skåne för landsbygdsperspektivet,
- tydligare principer för regional balans,
- geografiskt nedbrytbar uppföljning,
- beredskap för förändrade statliga och europeiska förutsättningar.

Landsbygderna som en del av Skånes utveckling och robusthet

Det är positivt att planen beskriver den skånska landsbygden som en produktiv och bebodd livsmiljö med stor betydelse för hela regionen. Landsbygderna är inte enbart omland till städerna, utan bidrar med produktion, företagande, boendemiljöer, naturresurser, ekosystemtjänster, rekreation och besöksmål.

Det är också positivt att planen talar om Skånes landsbygder i plural och synliggör skillnaderna mellan slättbygd, mellanbygd, skogsbygd och kust. Detta skapar förutsättningar för en mer platsbaserad utveckling där insatser utformas utifrån olika områdets behov, resurser och utvecklingsmöjligheter.

Planens koppling mellan landsbygdsutveckling, robusthet och beredskap är särskilt viktig. Lokal service, livsmedelsproduktion, fungerande transporter, energi- och vattenförsörjning samt robust digital infrastruktur är grundläggande både i vardagen och vid samhällsstörningar. Till detta bör även lokal organisationsförmåga, mötesplatser, föreningsliv och fungerande nätverk räknas. Dessa strukturer bidrar till tillit, handlingsförmåga och motståndskraft i lokalsamhället.

Den lokala genomförandekraften behöver utvecklas

Regionplanen beskriver hur dess inriktning ska få genomslag genom Region Skånes verksamheter, kommunal planering, statliga beslut och samverkan mellan utvecklingsaktörer. Detta är en viktig formell genomförandekedja.

Däremot är den lokala genomförandenivån otillräckligt utvecklad. Det framgår inte tydligt hur lokal kunskap, lokala initiativ och lokala aktörer ska involveras efter att planen har antagits. Det saknas också former för hur behov och utvecklingsmöjligheter som identifieras lokalt ska kunna påverka prioriteringar, insatser och uppföljning.

Regionala strukturer som kollektivtrafik, digital infrastruktur och serviceorter skapar inte automatiskt lokal utveckling. För att investeringarna ska få lokal effekt behöver de ofta kombineras med exempelvis ortsutveckling, mobilitetslösningar, företagsmiljöer, mötesplatser, serviceutveckling och lokal mobilisering.

Planens genomförandedel bör därför tydligare beskriva hur Region Skåne avser att arbeta med lokal förankring, medskapande och platsbaserat genomförande.

Civilsamhällets roll behöver tydliggöras

Planen betonar social sammanhållning, tillit, delaktighet, mötesplatser, lokal service och beredskap. Samtidigt ges föreningslivet, folkbildningen och den idéburna sektorn ingen tydlig roll i genomförandet.

Detta är en brist, särskilt i mindre orter och på landsbygden där civilsamhällets organisationer ofta upprätthåller mötesplatser, kultur- och fritidsverksamhet, sociala nätverk och olika former av lokal service. Civilsamhället bidrar också med kunskap om lokala behov och med förmåga att mobilisera människor kring gemensamma utvecklingsfrågor.

Genomförandedelen bör därför tydliggöra hur civilsamhället och den idéburna sektorn ska involveras i planering, genomförande och uppföljning.

Lokalt ledd utveckling och lokala partnerskap

Leader och lokalt ledd utveckling nämns inte i planen. Vi anser att det finns skäl att uppmärksamma lokalt ledd utveckling som ett relevant arbetssätt, utan att regionplanen för den skull behöver peka ut en enskild organisation som ansvarig för genomförandet.

Lokalt ledd utveckling bygger på samverkan mellan offentlig, privat och idéburen sektor och kan bidra till att regionala mål omsätts i platsbaserade insatser. Leader och andra etablerade lokala partnerskap kan fungera som en länk mellan regionens övergripande strukturer och den konkreta utvecklingen i företag, föreningar och lokalsamhällen.

Det gäller särskilt inom områden som lokal service, mobilitet, besöksnäring, småföretagande, livsmedelssystem, mötesplatser, demokrati, inkludering, klimatåtgärder och lokal beredskap.

Vi föreslår därför att lokalt ledd utveckling och lokala sektorsövergripande partnerskap anges som möjliga arbetssätt och resurser i regionplanens genomförande.

Regional balans kräver tydligare verktyg

Konsekvensbedömningen identifierar tydligt risken för att investeringar och utveckling koncentreras till redan starka delar av västra och sydvästra Skåne, medan östra och nordöstra Skåne samt landsbygds- och mellanbygds-lägen riskerar att få svagare utvecklingsförutsättningar.

Regional balans bör inte förstås som att alla delar av Skåne ska utvecklas på samma sätt eller få samma typ av investeringar. Det bör i stället handla om att invånare, företag och lokalsamhällen ska ha likvärdiga möjligheter att bo, verka och utvecklas i hela regionen.

Västra Skåne har redan flera självförstärkande fördelar genom större arbetsmarknader, universitet, sjukhus, transportnoder, kapital och befolkningstillväxt. Om investeringar och utvecklingsresurser främst fördelas utifrån befintligt befolkningsunderlag, resandevolymer och efterfrågan finns en risk att dagens obalans förstärks.

Bedömningen av regionala insatser bör därför även väga in:

- betydelsen för grundläggande service,
- långsiktig utvecklingspotential,
- försörjningsförmåga och beredskap,
- regional redundans och sammanhållning,
- möjligheten att utlösa lokala och privata investeringar,
- konsekvenserna om insatsen inte genomförs.

Planen bör kompletteras med tydligare prioriteringsprinciper för hur investeringar, utvecklingsresurser och genomförandekapacitet ska bidra till att stärka även östra och nordöstra Skånes egna utvecklingsfunktioner.

Ortshierarkin får inte begränsa lokal utveckling

Att koncentrera bebyggelse och kostsam teknisk infrastruktur till serviceorter och kollektivtrafiknoder kan vara resurseffektivt och bidra till att stärka underlaget för service och kollektivtrafik.

Samtidigt finns en risk att plankartans ortshierarki får en alltför styrande eller normerande effekt. Byar och landsbygdsområden som inte pekats ut som serviceorter eller kollektivtrafiknoder kan ändå ha starkt företagande, livsmedelsproduktion, besöksnäring, föreningsliv eller lokal utvecklingskraft.

Planen bör därför tydligt skilja mellan koncentration av resurskrävande bebyggelse och infrastruktur och möjligheten att stödja företagande, service och lokala utvecklingsinitiativ även på andra platser. Utpekandet av noder får inte innebära att övriga landsbygder betraktas som mindre utvecklingsbara.

Det samlade ansvaret inom Region Skåne behöver tydliggöras

Regionplanen ger landsbygderna en viktig roll för regional balans, service, livsmedelsförsörjning, näringsliv, robusthet och beredskap. Samtidigt är dessa frågor fördelade över flera verksamhetsområden inom Region Skåne.

Det framgår inte vilken funktion som har ansvar för att hålla samman landsbygdsperspektivet, samordna genomförandet och föra en kontinuerlig dialog med kommuner, civilsamhälle, näringsliv och lokala utvecklingsaktörer.

Vi efterfrågar inte en viss organisatorisk lösning. Däremot behövs ett tydligt och långsiktigt samordningsansvar för att landsbygdsfrågorna inte ska fragmenteras mellan fysisk planering, kollektivtrafik, näringsliv, livsmedel, kultur, digitalisering, energi och andra sektorer.

Regionplanens genomförandedel bör därför klargöra vilken funktion inom Region Skåne som ansvarar för att samordna och följa upp det samlade landsbygdsperspektivet.

Uppföljningen behöver visa geografiska utfall

Planens föreslagna uppföljning utgår från genomslag, resultat och samverkan. Dessa perspektiv är relevanta, men alltför övergripande för att visa om utvecklingen blir mer regionalt balanserad.

Uppföljningen bör kompletteras med geografiskt nedbrytbara mått för exempelvis:

- tillgång till grundläggande service,
- restider och faktisk tillgänglighet,
- digital kapacitet och redundans,
- utveckling av lokala arbetsplatser och företag,
- tillgång till mötesplatser och idéburna funktioner,
- invånarnas och lokala aktörers delaktighet,
- investeringarnas och utvecklingsresursernas fördelning mellan olika delar av Skåne.

Uppföljningen bör kunna visa både vilka insatser som genomförs och vilka geografiska effekter de får.

Förändrade statliga och europeiska förutsättningar

Regionplanen tar upp ändrad lagstiftning, statliga beslut, EU:s klimat- och energimål samt det transeuropeiska transportnätet TEN-T. Däremot utvecklas inte hur förändrade statliga uppdrag, investeringsprioriteringar eller finansieringsförutsättningar på nationell och europeisk nivå kan påverka genomförandet.

Planens fysiska inriktning är relativt robust eftersom den inte är knuten till en viss fond eller programperiod. Det finns ändå skäl att tydliggöra hur inriktningen för regional balans, service och utvecklingsmöjligheter i hela Skåne ska upprätthållas när yttre förutsättningar förändras.

Detta är särskilt viktigt om framtida nationell eller europeisk finansiering blir mer centralt styrd. Regionala och lokala behov behöver då fortsatt kunna påverka prioriteringarna.

Sammanfattning av våra förslag

Vi föreslår att Regionplan för Skåne 2045 kompletteras så att:

1. lokal kunskap, lokala initiativ och platsbaserat genomförande ges en tydligare roll,
2. civilsamhället, den idéburna sektorn, näringslivet och lokala partnerskap tydliggörs som aktörer i genomförandet,
3. lokalt ledd utveckling anges som ett möjligt arbetssätt för att omsätta regionala mål i lokala insatser,
4. principer för regional balans och likvärdiga utvecklingsmöjligheter konkretiseras,
5. det tydliggörs att utpekandet av serviceorter och noder inte begränsar utvecklingsmöjligheterna i andra landsbygdsområden,
6. ett samlat samordningsansvar för landsbygdsperspektivet inom Region Skåne tydliggörs,
7. uppföljningen kompletteras med geografiskt nedbrytbara indikatorer, och
8. genomförandet ges beredskap för förändrade statliga och europeiska styrnings- och finansieringsförutsättningar.

Med dessa kompletteringar kan regionplanen bli ett starkare verktyg för en sammanhållen utveckling där Skånes olika landsbygder inte bara synliggörs i den regionala strukturen, utan också ges reella möjligheter att bidra till och ta del av regionens utveckling.